

Васил КОНДОВ (Тараклия, Молдова)

И ВСЕ ПАК: КОЙ Е КЪРДЖАЛИ – „БУЛГАР” ИЛИ СЪРБИН?

Abstract. In this report the question about the national discrimination of the prototype of the main hero of Pushkins story „Kirdjali” is interpreted.

Keywords: prototype, character, Bulgarian, Serbian

И така, главният въпрос на нашата тема е етническата принадлежност на прототипа на главния герой в произведението на А. С. Пушкин „Кърджали”. Съвпада ли тя с обявената от автора на произведението етническа принадлежност на литературния герой на произведението – българ? Или, както пише проф. Б.А. Трубецкой и в 6-то издание на известната си книга за Пушкин в Молдова: „... в новых архивных материалах Кирджали называется сербом, а не болгаринoм, как его называл Пушкин, и что за границей Кирджали назывался Дмитрий Павлович” [6, с. 372].

Може би това действително е така, но нас обаче ни смущава, първо, това, че Б. А. Трубецкой, отбелязвайки, че „О дальнейшей судьбе Кирджали свидетельствуют архивные материалы, найденные Л. Н. Оганя в ЦГА МССР, которые дополняют сведения, данные нами выше” [6, с. 372], не се позовава ясно и не дава никакви извадки от тези „нови архивни материали”, в които тази информация уж се съдържа. Второ, в цитираните изцяло открити от него в архивите документи, потвърждаващи действителното съществуване на „етериста” **Кирджали Еоргий** („Открытое предписание № 2044 от 21 апреля 1822 г. К. А. Катакази – Бессарабского гражданского губернатора, Рапорт частного пристава Павлова от 23 апреля 1822 г. и Секретное предписание № 2206 от 29 апреля 1822 г., а также Рапорт И. Н. Инзова от 29 марта 1823 г. на имя царя”), действително не се съдържа никаква информация за етническата принадлежност на **Кирджали Еоргий** [6, с. 369–372].

И все пак, в „Биографическият словарь знакомых А. С. Пушкина в Молдавии” на своята книга Б. А. Трубецкой помещава за прототипа на героя от произведението на А. Пушкин следващата информация [6, с. 417]:

№	Фамилия, имя, отчество и годы жизни	Краткие биографические сведения	Источники, откуда взяты сведения
74	Кирджали Георгий Павлович (Кирджали Еоргий) (1791 – 1824 гг.).	Серб, гетерист, народный мститель. Действительно исторически существовавшая личность. Быть может, Пушкин был свидетелем передачи Кирджали туркам, что им описано в стихотворении „Чиновник и поэт” и в повести „Кирджали”.	Пшк. „чиновник и поэт”, „Кирджали”. Язв. Крдж, с.53; ЦГА МССР, ф. 2, оп. 1, д.831, лл. 2, 14, 15 (и на обороте), ф. 2, оп. 1, ед. хр. 938, с. 35, 96 – 103. ЛтНсл, т. 58, с. 333 – 337.

За споменатия изследовател Язвицкий Б. А. Трубецкой пише: „В. Язвицкий, опираясь на ряд документальных данных, указывает, что Кирджали – это не только нарицательное имя, но и собственное имя действительно существовавшего исторического лица – Георгия Кирджали, болгарина, гетериста, бежавшего после разгрома гетерии в Бессарабию, где он был схвачен, выдан туркам и повешен ими в Яссах 24 сентября 1824 г.” [6, с. 366].

Все пак кой е прав относно етническата принадлежност на прототипа на Пушкиновия герой от споменатите изследователи? А всъщност има още факти, които не позволяват да се внесе яснота по дадения въпрос. И тези факти са свързани тъкмо със споменатата в книгата на Б. А. Трубецкой „заграница”, цитат от която ние използвахме по-горе (вж. по-горе). Вярно е, че не е ясно също така коя именно задграница има предвид авторът, но може да се предположи, че това е най-близката, намираща се зад река Прут – където всъщност и е действал основно Пушкиновият герой...

А нали от специалистите в тази страна (и, разбира се, в България), занимаващи се с изследване на историята на появата в тях на национални малцинства, отдавна е установено, че компактно сръбско население в румънските земи няма, но въпреки това, както отбелязва Ст.

Романски: „Днес населението на българските села във Влахия и Молдова се нарича от обкръжаващото го население с думата **sârbi**, ако в тези села няма нито един сърбин: сръбски селища в момента във Влашко и Молдова изобщо няма» [5, с. 25]. Съществуват цял ред предположения, които обясняват този казус...

Проф. Ив. Шишманов обяснява това явление по следния начин: «Това е така, защото румънският селянин не вижда разлика между сърби и българи, които еднакво пристигат от земите зад Дунава» [5, с. 26].

Акад. П. Константинеску-Яш отбелязва, че „смесването на сърби с българи в съзнанието на румънците е ставало отдавна, тъй като още през миналия век (XVI) се обличало в „сръбски” дрехи всяко написано изказване на славянски език, особено на южнославянски, в това число и на български” [5, с. 26].

Проф. М. Сл. Младенов обяснява този факт пък по следния начин: „В момента на основаването на румънската държава през Средновековието, тогава, когато вече не съществува българската държавна формация, официалните отношения се поддържат със съществуващата сръбска държава. Това също така е съдействало за установяването на етнонима **сърби** със значение ‘българи’ [5, с. 30].

Във връзка с последното обяснение логична е, разбира се, и такава трактовка на факта, която намираме у Д. Косев: „Румънското население е наричало погрешно българите „сърби”, защото по език те са приличали на сърбите. В архивните документи от Гюргево българите в този град се водят обикновено като сърби. Така, по грешка в продължение на много години на безспорни българи им се приписва чуждо етническо название [5, с. 26].

Като сърби и сърби-българи са наречени българските преселници, разпределени да живеят в „търговския град” Кишинев, в окръга Орхей, в имението Баба Яна в окръга Кодрул и т. н. и в цяла редица грамоти на молдовски князе през периода 1790 – 1810 г., които в момента се съхраняват в ЦГА (Центр. Държ. архив) на Република Молдова [2, с. 21-146].

Между другото най-вероятно, тъкмо това обстоятелство е станало причина да се появят фамилните имена **Сърбу** у молдованите и **Сърф** – у гагаузите в Молдова.

Разбира се, не трябва да се пренебрегват и фактите за преселване в Бесарабия и на истински сърби, които обаче в сравнение с българските преселници са били твърде малобройни. Според преброяването на населението в Молдова от 1897 г. от тях сръбски език са нарекли роден едва 53 души [3, с. 228].

Т. Балкански и В. Кондов смятат за най-приемливо обяснение на името на Георги Кърджали във връзка с бълг. **кърджалия** ‘жител на Кърджали’ (в момента град в България и село с българско население в миналото в Гърция – Егейска Македония). Освен това, в бележника на И. Липранди е отбелязано: „Георгия Кърджали, родом болгара из окрестностей Охрида”. Тук възниква следващата хипотеза: Липранди е записал родното място в руската реч на своя информатор, вероятно след като го е съпоставил с единствено известния на него **Охрид**. **Ахрида** обаче е другото, по-старо, название на района, в който се намира българския град Кърджали [1, с. 96–97].

Що се отнася пък до името Павлович, както уж „за границей” е бил наричан Георги Кърджали, то по повод такива фамилни имена у българите известният български ономаст Ст. Илчев пише: „По време на Възраждането широко разпространение е получило окончанието -ич (-ович, -евич): Гинович, Добринович, Княжевич, Маринович, Павлович... Едва ли всички носители на такива имена сами са изпълвали такова необичайно за българите окончание... Модата на такива имена, както всяка мода, към края на миналия (има се предвид XIX в. – забележката е наша) е минала и днес от тези имена са оцелели много малко” [4, с. 29].

Както се вижда, има още върху какво да поработят изследователите на Пушкиновия „Кирджали”... Но като че ли се натрапва изводът: че Пушкиновият литературен герой и неговият прототип, най-вероятно са с еднакъв произход, т. е. „булгарски”... Защото, както отбелязва Б. А. Трубецкой, „это поразительное совпадение фактов из художественного произведения Пушкина о Кирджали с фактами историческими, эта историческая достоверность происшествия с Кирджали, описанная Пушкиным, дает нам еще одно бесспорное свидетельство хорошей осведомленности Пушкина о Кирджали...” [6, с. 374], ще добавим: и за да се появява на това, че литературният герой „булгар” Кирджали е бил създаден на основата на прототип от сръбски произход...

Библиография

- Балкански Т., Кондов В.** „В степите пустинни на Буджака...”. Пушкин, българите и българското в Бесарабия. Езиковоархеологически прочит, Велико Търново, 2010, с. 96–97.
- Дундаров И., Пелин В.** Грамотите на молдовските князе за приемането и настаняването на българи в Молдова през 1790 – 1810 г., Ямбол, 2005, с. 21–146.
- Зеленчук В. С.** Население Бессарабии и Поднепровья в XIX в., Кишинев, 1979, с. 228.
- Илчев Ст.** Речник на личните и фамилни имена у българите, София, 1969, с. 29.
- Младенов М. Сл.** Българските говори в Румъния, София, 1993, с. 25, 26, 30.
- Трубецкой Б. А.** Пушкин в Молдавии, Кишинев, 1990, издание шестое переработанное и дополненное, 366, с. 369–372, 374, 417.